

Turinys

Įžanga.....9

I dalis

Pirmiausia – intuicija, o strateginis mąstymas – po jos

1. Iš kur atsiranda moralė?.....19
2. Intuityvus šuo ir racionali jo uodega.....41
3. Drambliai valdo.....63
4. Balsuokite už mane (štai kodėl).....81

II dalis

Moralė yra daugiau nei tik žala ir teisingumas

5. Už WEIRD moralės ribų.....103
6. Teisiojo proto skonio receptoriai.....118
7. Moraliniai politikos pagrindai.....133
8. Konservatorių pranašumas.....158

III dalis

Moralė susaisto ir apakina

9. Kodėl mes tokie grupiniai?.....189
10. Avilio jungiklis.....217
11. Religija yra komandinis sportas.....239
12. Ar mes galime konstruktyviau nesutarti?.....264

Išvados.....301

Padėkos.....305

Pastabos.....309

Literatūros sąrašas.....353

Iliustracijų šaltiniai.....379

Rodyklė.....381

Apie autorių.....391

Įžanga

„Ar mes visi galime sugyventi?“ (Angl. *Can we all get along?*) Šį kreipimąsi 1992 metų gegužės 1 dieną į pasaulį paleido Rodney Kingas, juodaodis vyras, kurį prieš metus buvo beveik mirtinai sumušę keturi Los Andželo policininkai. Egzekucijos vaizdo įrašą matė visa tauta, todėl, kai prisiekusieji pareigūnus išteisino, kilo visuotinis pasipiktinimas ir šešių dienų riaušės Los Andžele. Žuvo penkiasdešimt trys žmonės, padegta daugiau kaip septyni tūkstančiai pastatų. Didžiama chaoso buvo transliuojama tiesiogiai, žinių laidų sraigtasparniai suko ratus virš galvų, o kameros filmavo veiksmą. Po itin baisaus smurto prieš baltaodį sunkvežimio vairuotoją Kingas nusprendė kviesti visuomenę taikos.

Dabar Kingo žodžiai jau taip nuvalkioti, kad virto kultūriniu kiču, populiariu posakiu¹, dažniau sakomu dėl juoko, o ne rimtai prašant tarpusavio supratimo. Todėl ilgai dvejojau, ar įrašyti Kingo kreipimąsi pirmoje knygos eilutėje, bet apsisprendžiau tai padaryti dėl dviejų priežasčių. Pirmiausia, šiais laikais dauguma amerikiečių Kingo klausimą užduoda ne dėl rasinių, o dėl politinių santykių ir žlugusio partijų bendradarbiavimo. Daug amerikiečių jaučiasi taip, tarsi vakaro žinias iš Vašingtono transliuotų iš sraigtasparnių, sukančių ratus virš miesto ir perduodančių karo zonos pranešimus.

Antra priežastis, kodėl nusprendžiau pradėti knygą per dažnai vartojamu posakiu, yra ta, kad po jo Kingas pasakė šį tą gražaus ir retai cituojamo. Per pokalbį televizijoje, sunkiai rinkdamas žodžius, kovodamas su ašaromis ir vis pasikartodamas, jis ištarė šiuos sakinius: „Prašau jūsų, juk mes dabar galime susitaikyti. Mes visi galime sugyventi. Taip, kol kas visi esame čia įstrigę. Bet pabandykime išsiaiškinti.“

Ši knyga apie tai, kodėl mums taip sunku sugyventi. Iš tiesų visi mes esame kuriam laikui įstrigę šioje žemėje, todėl bent jau stenkimės suprasti, kodėl mus taip lengva suskaldyti į priešiškas grupes, įsitikinusias savo teisumu.

Žmonės, paskyrę gyvenimą tam tikro dalyko studijoms, dažnai ima tikėti, kad būtent jų susidomėjimo objektas yra tas raktas, kuris padeda viską suprasti. Pastaraisiais metais išleista daug knygų apie tai, kokį lemiamą vaidmenį žmonijos istorijoje atliko maisto gaminimas, motinystė, karas... net druska. Ši knyga – viena iš tokių. Gilinuosi į moralės psichologiją ir ketinu įrodyti, kad moralė yra nepaprastas žmogaus gebėjimas, dėl kurio tapo įmanoma civilizacija. Nesakau, jog tam nereikėjo maisto gaminimo, motinystės, karo ir druskos, bet šioje knygoje kviečiu jus į kelionę po žmogaus prigimtį ir istoriją iš moralės psichologijos perspektyvos.

Tikiuosi, kelionės pabaigoje įgysite naują požiūrį apie dvi svarbiausias, labiausiai erzinančias ir daugiausia nesutarimų keliančias žmogaus gyvenimo sritis – politiką ir religiją. Etiketo knygose teigiama, kad mandagioje kompanijoje šios temos neliečiamos, bet aš siūlau kalbėtis. Ir politika, ir religija yra moralės psichologijos išraiškos, o šios psichologijos supratimas gali padėti suartinti žmones. Mano knygos tikslas – išsklaidyti dalį šių temų keliamo įkarščio, pykčio bei susiskaldymo ir paskatinti susižavėjimą, nuostabą ir smalsumą. Mums labai pasisekė, kad išsiugdėme tokią sudėtingą moralės psichologiją, kuri vos per kelis tūkstančius metų² padėjo mūsų rūšiai iš miškų ir savanų išsiveržti į šiuolaikinių visuomenių teikiamus malonumus, patogumus ir nepaprastą ramybę. Tikiuosi, perskaičius šią knygą pokalbiai apie moralę, politiką ir religiją taps dažnesni, mandagesni ir smagesni net ir įvairių pažiūrų kompanijose. Tikiuosi, ji padės mums sugyventi.

Gimę būti teisūs

Šią knygą būčiau galėjęs pavadinti „Moralusis protas“, mat norėjau perteikti supratimą, kad žmogaus protas sukurtas „būti“ moralus, kaip sukurtas kalbai, seksualumui, muzikai ir daugeliui kitų dalykų, aprašomų populiariose knygose apie naujausius mokslo atradimus. Tačiau pasirinkau pavadinimą „Teisusis protas“, kad papasakočiau, jog žmogaus prigimtis yra ne tik iš esmės morali, bet ir moralizuojanti, kritiška bei vertinanti.

Žodis *righteous* (angl. teisus, teisingas, doras) kilo iš senovės skandinavų kalbos žodžio *rettviss* ir senosios anglų kalbos žodžio *rihtwis*, kurie abu reiškia „teisus, teisingas, doras“⁴³. Šios reikšmės persikėlė į šiuolaikinės anglų kalbos žodžius *righteous* ir *righteousness*, nors šiais laikais jie turi stiprių religinių atspalvių, mat paprastai vartojami verčiant hebrajišką žodį *tzedek*. *Tzedek* – įprastas žodis hebrajų Biblijoje, dažnai vartojamas apibūdinti žmonėms, kurie elgiasi pagal Dievo norus, bet taip pat apibūdina ir paties Dievo savybę, ir Dievo nuosprendį (kuris dažnai būna griežtas, tačiau visada laikomas teisingu).

Teisumo ir vertinančio teisingumo ryšys užfiksuotas kai kuriuose šiuolaikiniuose žodžio „teisus“ apibrėžimuose, pavyzdžiui, „pojūtis, kylantis iš pažeisto teisingumo, moralės ar sąžiningumo jausmo“⁴⁴. Šis ryšys atsispindi ir žodyje „teisuoliškas“, kuris reiškia „įsitikinęs savo paties teisumu, ypač lyginant su kitų žmonių veiksmais ir įsitikinimais; siaurai moralistinis ir netolerantiškas“⁴⁵. Noriu jums parodyti, kad pamišimas dėl teisumo (neišvengiamai vedantis į teisuliškumą) yra normali žmogaus būseną. Tai mūsų evoliucijos plano bruožas, o ne sutrikimas ar klaida, įsiskverbusi į protą, kuris kitu atveju būtų objektyvus ir racionalus.⁶

Mūsų teisusis protas padėjo žmonėms – bet ne kitiems gyvūnams – suburti dideles bendradarbiaujančias grupes, gentis ir tautas be viską sutvirtinančių giminystės ryšių. Tačiau tuo pat metu mūsų teisusis protas pasmerkia tas bendradarbiaujančias grupes amžinam moralinių kivirčių prakeiksmui. Tam tikro laipsnio konfliktai tarp grupių gali būti netgi naudingi bet kurios visuomenės sveikatai ir vystymuisi. Kai buvau paauglys, norėjau taikos pasaulyje, bet dabar trokštu pasaulio, kuriame konkuruojančios ideologijos išlaikytų pusiausvyrą, o atsakomybės palaikymo sistemos niekam iš mūsų neleistų išsisukti, kuriame mažiau žmonių tikėtų, kad teisingi

tikslai pateisina smurtines priemones. Nelabai romantiškas noras, bet jį iš tikrųjų galėtume įgyvendinti.

Kas laukia skaitytojo

Šią knygą sudaro trys dalys, kurias galima laikyti trimis atskiromis knygomis, tačiau kiekviena iš jų remiasi prieš tai buvusia. Kiekvienoje dalyje pateikiamas vienas itin svarbus moralės psichologijos principas.

Pirmoje dalyje kalbama apie pirmąjį principą: *pirmiausia – intuicija, o strateginis mąstymas – po jos*.⁷ Moralinė intuicija atsiranda automatiškai ir beveik akimirksniu, daug anksčiau, nei prasideda moraliniai apmąstymai, o tos pirmosios intuicijos apraiškos paprastai lemia vėlesnį mūsų samprotavimą. Jei manysite, kad moralinių samprotavimų imamės tam, kad išsiaiškintume tiesą, nuolat nusiilsite, kokie kvaili, šališki ir nelogiški tampa žmonės, kai su jumis nesutinka. Bet jei moralinį samprotavimą laikysite įgūdžiu, kurį mes, žmonės, įgijome tam, kad įgyvendintume socialinius tikslus – pateisintume savo veiksmus ir gintume grupes, kurioms priklausome, – tada viskas taps daug prasmingiau. Stebėkite, ką jums sako intuicija, ir nepriimkite žmonių moralinių argumentų tiesiogiai. Jie dažniausiai būna klaidingi, sugalvoti čia pat ir tik tam, kad būtų pasiektas vienas ar keli strateginiai tikslai.

Pagrindinė pirmos dalies keturių skyrių metafora yra ta, kad *protas susideda iš dviejų dalių, lyg raitelis ir dramblys, kur raitelio užduotis – tarnauti drambliui*. Raitelis simbolizuoja mūsų sąmoningą racionalų protavimą – žodžių ir vaizdų, kuriuos puikiai suvokiame, srautą. Dramblys yra likę 99 proc. mūsų protinių procesų – tų, kurie vyksta už sąmoningo suvokimo ribų, bet iš tikrųjų valdo didžiąją dalį mūsų elgesio.⁸ Šią metaforą išplėtočiau savo pastarojoje knygoje „Laimės hipotezė“ (*The Happiness Hypothesis*), kurioje aprašiau, kaip raitelis ir dramblys bendradarbiauja – kartais visai prastai, kai mes klupinėdami einame per gyvenimą ir ieškome prasmės bei ryšio. Ir šioje knygoje pasitelksiu tą metaforą galvosūkiams spręsti, pavyzdžiui, kodėl atrodo, kad visi (kiti) elgiasi veidmainiškai⁹, ir kodėl politiniai šalininkai taip noriai tiki pasibaisėtinu melu ir sąmokslu teorijomis. Be to, šia metafora parodysiu, kaip galite sėkmingiau įtikinti žmones, kurie, rodos, nereaguoja į protingus argumentus.

Antroje dalyje aptariamas antrasis moralės psichologijos principas, kad *moralė yra daugiau nei tik žala ir teisingumas*. Pagrindinė antros dalies keturių skyrių metafora – *teisusis protas yra lyg liežuvis su šešiais skonio receptoriais*. Sekuliari vakarietiška moralė yra lyg patiekalai, kuriais stengiamasi suaktyvinti tik vieną ar du iš šių receptorių – susirūpinimą dėl žalos ir kančių arba dėl sąžiningumo ir neteisybės. Tačiau žmonėms kyla daugybė kitų galingų moralinių nuojautų, pavyzdžiui, susijusių su laisve, ištikimybe, autoritetu ir šventumu. Paaiškinsiu, iš kur atsiranda tie šeši skonio receptoriai, kaip jie formuoja pagrindus daugeliui pasaulio moralinių patiekalų ir kodėl dešinės pakraipos politikai turi įgimtą pranašumą, kai reikia gaminti rinkėjams patinkantį maistą.

Trečioje dalyje nagrinėjamas trečiasis principas: *moralė susaisito ir apakina*. Pagrindinė šių keturių skyrių metafora – *žmogus yra 90 proc. šimpanzė ir 10 proc. – bitė*. Žmogaus prigimtį sukūrė natūralioji atranka, veikusi dviem lygmenimis vienu metu. Kiekvienoje grupėje individai konkuruoja su kitais individualiais, o mes esame primatų, kuriems puikiai sekėsi šioje konkurencinėje kovoje, palikuonys. Tai sudaro bjauriąją mūsų prigimties pusę, paprastai aprašomą knygosose apie žmogaus evoliucinę kilmę. Mes iš tiesų esame savanaudžiai veidmainiai, taip įgudę vaidinti dorus, jog apgauname net patys save.

Tačiau žmogaus prigimtis formavosi ir grupėms konkuruojant su kitomis grupėmis. Kaip kadaise sakė Darwinas, labiausiai susitelkusios ir bendradarbiaujančios grupės paprastai nugalė savanaudžių individualistų grupes. Darwino idėjos apie grupinę atranką XX amžiaus septintajame dešimtmetyje tapo nebemadingos, tačiau naujaisi atradimai vėl verčia svarstyti jo mintis ir daryti galias išvadas. Ne visada esame savanaudiški veidmainiai. Ypatingomis aplinkybėmis gebame atsisakyti savo smulkmenišką savasties ir, tapę tarsi didelio organizmo ląstelėmis ar bitėmis avilyje, dirbti visos grupės labui. Tokios patirtys dažnai išlieka tarp brangiausių atsiminimų gyvenime, tačiau atsidavimas savam aviliui mus gali paversti aklais ir nejautriais kitiems moralės aspektams. Mūsų bičių prigimtis sudaro sąlygas altruizmui, didvyriškumui, karui ir genocidui.

Supratę, jog mūsų teisusis protas tėra primatų protas su bičių spiečiaus mąstysenos dangalu, visiškai naujai pažvelgsite į moralę, politiką ir religiją. Parodysiu jums, kad dėl savo „aukštesniosios prigimties“ galime elgtis labai altruistiškai, bet šis altruizmas

dažniausiai būna skirtas savos grupės nariams. Parodysiu, kad religija (tikriausiai) yra evoliucijos metu atsiradęs prisitaikymas, kurio paskirtis – tvirtai susieti grupės narius tarpusavyje ir padėti grupei kurti bendruomenes su tais pačiais moraliniais pagrindais. Tai nėra virusas ar parazitas, kaip pastaraisiais metais įrodinėja kai kurie mokslininkai („naujieji ateistai“). Pasiremsiu šiuo požiūriu, kad paaiškinčiau, kodėl vieni žmonės yra konservatyvūs, kiti – liberalūs (arba progresyvūs), o dar kiti tampa libertarais. Žmonės susiburia į politines komandas, kurioms būdingas bendras moralinis naratyvas. Priėmę tam tikrą naratyvą, jie tampa akli alternatyvioms moralinėms idėjoms.

(Pastaba dėl terminologijos: Jungtinėse Amerikos Valstijose žodis „liberalas“ reiškia progresyviąją, arba kairiąją, politikos kryptį, todėl tokia prasme šį žodį ir vartosiu. Tačiau Europoje ir kitur žodis „liberalas“ labiau atitinka savo pirminę reikšmę – kai laisvė, taip pat ir ekonominėje veikloje, iškeliami kaip aukščiausia vertybė. Kai europiečiai vartoja žodį „liberalas“, jie dažnai turi mintyse kažką panašaus į amerikietišką terminą „libertaras“, kurio padėtį kairės–dešinės spektre nelengva nustatyti.¹⁰ Radę mano vartojamą žodį „liberalus“, skaitytojai ne iš Jungtinių Valstijų gali mintyse pakeisti jį žodžiais „progresyvus“ arba „kairysis“.)

Tolesniuose skyriuose remsiuosi naujausiais neuromokslo, genetikos, socialinės psichologijos ir evoliucinio modeliavimo tyrimais, bet svarbiausia šios knygos žinia yra labai sena. Tai suvokimas, kad mes visi esame savo teisumu įsitikinę veidmainiai:

Kodėl gi matai krislį savo brolio akyje, o nepastebi rąsto savojoje?
<...> Veidmainy, pirmiau išritink rąstą iš savo akies, o paskui pažiūrėsi, kaip pašalinti krislį iš brolio akies. (*Mt 7, 3–5*)

Apšvieta (arba, jei norite, išmintis) reikalauja, kad mes visi išritintume rąstą iš savos akies, o tada liautumės nuolat, smulkmeniškai ir skaldančiai moralizuoti. VIII amžiaus kinų džen meistras Sen-ts’anas rašė:

Tobulas kelias sunkus tik tiems,
kurie vis renkasi ir renkasi;
nei mėkite, nei nemėkite,

tada viskas bus aišku.
Tebūnie skirtumas tik per plauką,
ir Dangus, ir Žemė yra atskirti;
jei norite, kad tiesa aiškiai prieš jus atsiskleistų,
niekada nebūkite nei už, nei prieš.
Kova tarp „už“ ir „prieš“
yra baisiausia proto liga.¹¹

Nesiūlau gyventi kaip Sen-ts'anas. Tiesą sakant, manau, kad pasaulis be moralizavimo, apkalbų ir vertinimų greitai žlugtų ir virstų chaosu. Bet jeigu norime *suprasti* save pačius, savo susiskaldymą, savo ribas ir galimybes, turime atsitraukti, liautis moralizavę, pasitelkti moralės psichologiją ir išnagrinėti mūsų visų žaidžiamą žaidimą.

Dabar aptarkime kovos tarp „už“ ir „prieš“ psichologiją. Ši kova vyksta kiekvieno iš mūsų teisiajame prote ir tarp visų teisiųjų mūsų grupių.

I dalis

Pirmiausia – intuicija, o strateginis mąstymas – po jos

Pagrindinė metafora

*Protas susideda iš dviejų dalių, lyg raitelis ir dramblys,
kur raitelio užduotis – tarnauti drambliui.*

Pirmas skyrius

Iš kur atsiranda moralė?

Papasakosiu trumpą istoriją. Ją perskaitytė stabtelėkite ir pagalvokite, ar žmonės šioje istorijoje padarė ką nors moraliai bloga.

Vienos šeimos šuo žuvo po automobilio ratais priešais jų namus. Jie buvo girdėję, kad šuniena skani, todėl šunelį supjaustė, išsivirė ir suvalgė vakarienei. Niekas nematė jų tai darant.

Jei esate kaip ir dauguma išsilavinusių žmonių, dalyvavusių mano tyrimuose, iš pradžių pasibjaurėjote, bet, prieš sakydami, kad šeima padarė ką nors *moraliai* bloga, suabejojote. Juk šuo jau buvo negyvas, taigi jie jo nežudė, tiesa? Be to, tai buvo jų šuo, todėl su lavonėliu jie turėjo teisę daryti, ką nori, ar ne? Jeigu versčiau jus pareikšti aiškia nuomonę, tikriausiai atsakytumėte aptakiai, maždaug taip: „Na, man tai atrodo bjauru, ir aš manau, kad jie turėjo tiesiog palaidoti šunį, bet nesakyčiau, kad tai buvo *moraliai* neteisinga.“

Gerai, štai sudėtingesnė istorija:

Kartą per savaitę vyras eina į prekybos centrą ir nusiperka vištą. Bet, prieš vištą išvirdamas, jis lytiškai su ja santykiauja. Tada išverda ir suvalgo.

Vėlgi, jokios žalos, niekas apie tai nežino, ir, kaip ir šunį suvalgiusios šeimos atveju, galime net įžvelgti tam tikrą tvarumą – kaip nurodė kai kurie mano tyrimo dalyviai, tai efektyvus gamtos išteklių naudojimas. Tačiau šįkart pasibjaurime daug stipriau, o poelgis atrodo toks... žeminantis. Ar dėl to jis blogas? Jei esate išsilavinęs ir politiškai liberalus vakarietis, greičiausiai vėl atsakysite aptakiai, pripažindami vyro teisę daryti, ką nori, jei tik niekam nekenkia.

Bet jeigu *nesate* vakarietis liberalas ar libertaras, tikriausiai manote, kad turėti lytinių santykių su vištos skerdena, o paskui ją suvalgyti yra blogai – moraliai blogai. Jums, kaip ir daugumai mūsų planetos žmonių, moralė yra plati sąvoka. Kai kurie veiksmai yra blogi, nors niekam nekenkia. Supratę paprastą faktą, kad visame pasaulyje ir net toje pačioje visuomenėje moralė suvokiama skirtingai, žengiamo pirmą žingsnį į savo teisiojo proto supratimą. Kitas žingsnis – suprasti, iš kur apskritai atsirado tokia daugybė moralės normų.

Moralės kilmė (pasirinkite vieną)

Universitete stojau į filosofiją, tikėdamasis išsiaiškinti gyvenimo prasmę. Prisižiūrėjęs per daug Woody Alleno filmų, buvau susidaręs klaidingą įspūdį, kad filosofija kažkaip padės.¹ Bet lankiau ir keletą psichologijos kursų, jie man labai patiko, todėl nusprendžiau tai tęsti. 1987 metais buvau priimtas į psichologijos magistrantūros studijų programą Pensilvanijos universitete. Turėjau miglotą planą eksperimentuoti humoro psichologijos srityje. Maniau, būtų smagu atlikti tyrimus, dėl kurių galėčiau leisti laiką humoro klubuose.

Praėjus savaitei po atvykimo į Filadelfiją, prisėdau pasikalbėti su Jonathanu Baronu, profesoriumi, tyrinėjančiu, kaip žmonės mąsto ir priima sprendimus. Mes puikiai padiskutavome apie etiką, juk turėjau (minimalų) filosofinį išsilavinimą. Baronas manęs tiesiai šviesiai paklausė: „Ar *moralus* mąstymas kuo nors skiriasi nuo kitų mąstymo rūšių?“ Atsakiau, kad mąstymas apie moralę (pavyzdžiui, ar abortai yra blogai) greičiausiai skiriasi nuo kitų klausimų apmąstymo (pavyzdžiui, kur šįvakar vakarienai), nes atsiranda kur kas didesnis poreikis pa-

teikti savo priešastis ir pagrįsti moralinius sprendimus kitiems žmonėms. Baronas entuziastingai sutiko, ir mes ėmėme svarstyti, kaip būtų galima laboratorijoje tyrinėti moralinį mąstymą ir lyginti jį su kitų rūšių mąstymu. Kitą dieną, pasikliaudamas tik nuojauta, jog esu padrašintas, paprašiau profesoriaus būti mano vadovu ir pradėjau studijuoti moralės psichologiją.

1987 metais moralės psichologija buvo raidos psichologijos dalis. Mokslininkai daugiausia dėmesio skyrė, kaip kinta, pavyzdžiui, vaikų mąstymas apie taisykles, ypač tas, kurios nustato, kas teisinga. Pagrindinis šių tyrimų klausimas buvo toks: kaip vaikai atskiria, kas gerai, o kas blogai? Iš kur atsiranda moralė?

Į šį klausimą yra du akivaizdūs atsakymai: prigimtis arba auklėjimas. Jei pasirenkate prigimtį, vadinasi, esate *natyvistas*. Jūs tikite, kad moralę mes suvokiame iš prigimties. Šios žinios įdiegtos mums iš anksto, galbūt Dievo įrašytos mūsų širdyje (kaip sako Biblija) arba slypi mūsų išsivysčiusiose moralinėse emocijose (kaip teigė Darvinas).²

Bet jei tikite, kad moralinės žinios priklauso nuo auklėjimo, tuomet esate *empirikas*.³ Jūs tikite, kad gimdamas vaikas yra daugiau ar mažiau „tuščias lapas“ (kaip sakė Johnas Locke'as).⁴ Jei moralė visame pasaulyje ir visais amžiais suprantama skirtingai, tai kaip ji gali būti įgimta? Kad ir kokius moralės principus turėtume užaugę, juos išmokome vaikystėje iš patirties, kuri apima ir suaugusiųjų nurodymus, kas gerai ir kas blogai. (*Empirinis* reiškia „paremtas stebėjimais arba patirtimi“.)

Tačiau toks pasirinkimas klaidingas, o 1987 metais moralės psichologija daugiausia dėmesio skyrė trečiajam atsakymui – *racionalizmui*, pagal kurį vaikai moralę išsiaiškina patys. Jeanas Piaget, didžiausias visų laikų raidos psichologas, karjerą pradėjo kaip zoologas, tyrinėjęs moliuskus ir vabzdžius gimtojoje Šveicarijoje. Jį žavėjo gyvūnų transformacijos įvairiais jų gyvenimo etapais, pavyzdžiui, kai vikšras virsta drugeliu. Vėliau mokslininko dėmesys nukrypo į vaikus, bet domėjimasis raidos etapais išliko. Piaget troško sužinoti, kaip iš ribotų mažo vaiko gebėjimų (kuklaus vikšrelio) atsiranda nepaprastai sudėtingas suaugusiojo mąstymas (kognityvinis drugelis).

Daugiausia dėmesio Piaget skyrė vaikų daromoms klaidoms. Pavyzdžiui, įpildavo vandens į dvi vienodas stiklines ir prašydavo vaikų pasakyti, ar jose yra vienodas kiekis vandens. (Taip.) Tada vandenį iš vienos stiklinės perpildavo į aukštą ploną stiklinę ir prašydavo vaiko palyginti naująją stiklinę su ta, kuri liko neliesta. Jaunesni nei šešerių ar septynerių metų vaikai paprastai sako, kad aukštoje plonoje stiklinėje